

CSALÁD – ÉRTÉK – KÖZVETÍTÉS

A vallási közösségek értékközvetítő szerepe a késő-modern társadalmakban

A későmodern társadalomban a közösséghez tartozás egyre problémásabbá válik, az individualizmus nemcsak az egyéni életutak alakulásában, de a közösségek kialakulásában, fenntartásában és a közösséghez kapcsolódásban is komoly problémát jelent. Pedig a közösségek azon túl, hogy segítik a társadalom különböző szinterein való eligazodást, bizonyos felmerülő kérdésekre adandó válaszok megerősítésében is komoly szerepet tölthetnek be. Fokozottan igaz ez a vallási közösségekre. A vallási közösségek képesek arra, hogy olyan értékek közvetítésében vállaljanak aktív szerepet, amelyet más civil szervezetek nem, vagy alig-alig kárhoztak fel. A keresztény értékrend és erkölcs hiteles megélése (amelynek megélésére és hirdetésére ezek a közösségek „szerződtek”) képes a társadalom számára olyan válaszokat felkínálni, amelyek a társadalom más intézményei felől nagyon nehezen kommunikálódnak. A közösségi lét megerősíti a bizalmat, követendő és értékteremtő alternatívát kínálhat fel a közösség és az egész társadalom számára.

Az értékközvetítésben, értékteremtésben fontos szerepe lehet a családok helyzetének megerősítésével foglalkozó közösségeknek (Schönstatt, Házasság Hétvége, Nagycsaládos Egyesület, Mécs közösség), a közösségi lét pozitív, társas és társadalmi bizalmat erősítő jellegének meg tapasztalási helyeként működő közösségeknek (Szent Egyed közösség, Nagycsaládos Egyesület, Gesztenyés közösség), míg a szakrális közösségek (Házasság Hétvége, Karizmatikusok, Serra, Neokatekumenek) a hiteles keresztény élet meg tapasztalásának színteréül szolgálhatnak. A közösségkutatás fontossága az egyház oldaláról is egyértelműen megfogalmazódik, ahogyan az elmúlt években ezt nagyon sokszor hallhattuk, olvashattuk: az egyház túlélésének lehetséges útja a vallási és szakrális közösségek fennmaradása, továbbélése, aktív léte. Az alábbiakban olvasható tanulmány a bevezetésben felvetett gondolatokra reflektálva egy vidéki nagyvárosban működő vallási közösség egy projektjéről számol be, melynek célkitűzése az értékközvetítés volt. A házasság, a család, a gyermekvállalás értékeinek felvállalása, megosztása és nyilvánossá tétele.

A tanulmányban a közösség projektjének bemutatásán keresztül kitérek azoknak a kérdéseknek a tárgyalására, amelyek talán túlmutatnak a vizsgált közösség jelenlegi projektjének összefüggésrendszerén, de a téma - egyház és társadalom, közösség és egyház, egyház és kommunikáció - kontextusába feltétlenül beleértendő. Megközelítésem alapvetően a kommunikáció felől tekint erre a projektre és azon túl, hogy az értékközvetítés eszközeit vizsgálja, arra is tekintettel van, hogy ezen értékek milyen módon kerültek megfogalmazásra, és hogyan

törekedett a közösség a vállalt célkitűzései szélesebb körben való kommunikálására. A vallási közösségek nyilvánosságban való megjelenése sokszor nagyon problematikus, erről a témáról több tanulmány is megjelent már.¹ Éppen ezért tartom fontosnak azt is bemutatni, hogy a közösség milyen erőfeszítéseket tett és tesz annak érdekében, hogy tevékenységét és értékeit folyamatosan kommunikálja mind a belső tagság, mind a nyilvánosság számára.²

A tanulmányban egy uniós projektként megvalósuló programsorozatot mutatok be. A projekt értékeléséhez segítségemre volt az egyesület által működtetett projekt-honlap³ és a projektvezető által rendelkezésemre bocsátott szakmai beszámoló, amely tartalmazta az egyesület által a projektben érintettekhez vonatkozó adatokat és statisztikákat. A projektet a Pécsi Nagycsaládos Egyesület nyerte meg és kivitelezte. A projekt egy majd két éves fejlesztési időszakot ölelt fel, 2012. júliusában kezdődött és 2014. április 30-ig tartott. Az ország több városában voltak ennek az uniós kiírásnak nyertesei, tekintve a célcsoportot és a tevékenységet, de megítélésem szerint a pécsiek által megvalósított program mind törekvéseiben, mind megvalósításában példaértékű kezdeményezés volt. A projekt elnevezése pontosan jelzi azt a szándékot és törekvést, ami nemcsak mint pénzszerzési pályázati tevékenység jelent meg az egyesület céljai között, hanem mint hosszú távon működtetni kívánt olyan célkitűzés, amely összhangban volt és van az egyesült korábbi és jövőbeni tevékenységeivel és vallott értékeivel. A „Családok Háza Pécsen” projekt egy olyan kezdeményezés, amelyben az egyesület pozitív társadalmi küldetést fogalmazott meg, mellyel összhangban példákat mutatott fel és osztott meg, módszereket és segítséget nyújtott nemcsak a nagycsaládosok, de azok számára is, akik szimpatizálnak az egyesület céljaival, tevékenységeivel, és akik hajlandók voltak a majdnem két éves program során bekapcsolódni az egyesület munkájába, programjaiba.⁴

Az elmúlt években nagyon sok szó esett mind társadalmi, mind egyházi körökben a családdal, a házassággal és a gyerekvállalással kapcsolatos értékek nivellálódásáról.⁵ Hogy megfelelően értékelhessük a projekt fontosságát, a részletes elemzés előtt röviden kitérek a családok társadalmi helyzetére, illetve arra, hogy a katolikus egyház hogyan reflektált erre a kérdésre. Az elmúlt években lezajlott változások nagy hatással voltak a családok helyzetére. „A politikai, gazdasági és társadalmi rendszerváltozás révén alapvetően átalakultak a családformálódás körülményei.” – írja Spéder Zsolt demográfus.⁶ Tanulmányában megállapítja,

1 HORÁNYI-SZILCZI 2001, KORPICS 2012, SZABÓ-TOMKA-HORVÁTH 2000.

2 Hogy ez mennyire volt sikeres, azt ez a tanulmány nem tudja bemutatni, hiszen ahhoz a projektbe bevont intézmények, közösségek és személyek érintettségét vizsgáló kutatást kellene lefuttatni. Jelen tanulmány a téma ilyen megközelítésére nem törekszik, de felveti ennek a fontosságát.

3 Tudjuk, hogy a honlap működtetése pályázati elvárás. De természetesen az sem mindegy, hogy ez milyen formában történik. Hogy csak eleget tesz a pályázatot elnyerő a feltételeknek, vagy valóban jól működteti azt.

4 Az Egyesület küldetésnyilatkozatában ez az elkötelezettség nagyon pontosan és világosan megfogalmazódik (lásd: Melléklet: Küldetésnyilatkozat).

5 A legnagyobb nyilvánosságot talán a Három királyfi három királynője kampány kapta (lásd: <http://haromkiralyfi.hu>) de a téma különböző világi és egyházi konferenciákon is megjelent.

6 SPÉDER 2014.

hogy bár még érvényesnek tekinthető a klasszikus családmmodell⁷ is, egyre több olyan család él ma Magyarországon, akiket nagyon nehéz lenne a hagyományos családfejlődési modellbe illeszteni.⁸ A szerző itt hivatkozik a válásokra, az ezeket követő új párkapcsolatok létrejöttére, a házasság nélküli együttélésre, az egyszülős és mozaikcsaládokra és nem utolsósorban az élettársi kapcsolatokra. Ez utóbbi együttélési forma egyre inkább elterjedté és elfogadottá vált az magyar társadalomban. „A tanácsolt életforma tekintetében a társadalom házasságpárti volt és házasságpárti maradt, de az élettársi kapcsolatok elfogadottsága, az élettársi kapcsolatokkal szembeni tolerancia mindenkire jellemző.”⁹ A válások aránya az elmúlt évtizedekben nagymértékben növekedett, és az ezzel kapcsolatos jövőbeni diagnosztikára vonatkozóan a szerzőnek nincsenek illúziói. Spéder szerint „világos képet a *teljes válási arányszámok* változásának vizsgálatából nyerhetünk, amely azt jelzi, hogy hogyan alakul a házasságok felbontásának kockázata. E mutató szerint 1970-ben 100 megkötött házasságból valószínűsíthetően 27 végződött válással, 1990-ben ugyanez a mutató 31 válást jelzett előre, 2012-re pedig ez az arány 45-re emelkedett. Más szóval, ha a népesség válási magatartásában nem következik be változás, és tartósan megmarad a 21. század elejének válási gyakorlata, a megkötött házasságokból csaknem minden második a bíróság előtt válással fog végződni.”¹⁰ A demográfus a helyzetértékelés mellett veszélyekre is felhívja a figyelmet. Olyan veszélyekre, amelyeket szociológiai kutatásokkal lehet alátámasztani. Ezek a kutatásokra pedig arra hívják fel a figyelmet, hogy az egyszülős családokban nevelt gyerekek több szempontból hátrányosabb helyzetben vannak a kétszülős családokban nevelt gyerekekénél. A kutatások alapján megállapítható, hogy az egyszülős modellben nevelkedett gyerekek iskolázottsági adatai rosszabbak (korábbi iskolaelhagyás), korábban vállalnak gyermeket, és még a fiatalkori deviáns viselkedésformák megjelenése is gyakoribb. A válás okozta traumák hatással vannak a gyerekek felnőtté válására, a szülői minták elsajátítására, identitásuk kialakulására. Nincs jó életkor egy válás gyerekként való átélésére, hiszen minden életkorban (és erről sokszor a fiatal felnőttek is beszámolnak) megrázó élmény a korábban megélt és biztonságosnak hitt háló szétfelése.¹¹ A rövid összefoglalóból is látszik, hogy a házasság, mint kapcsolati forma erőteljesen változik, és ez hatással van mind a családok, mind a gyerekek életére. Ebben a változó környezetben pozitív azt meg tapasztalni, hogy az egyház, és az egyházhoz tartozó közösségek is kiállnak a házasság, a család és a gyerekvállalás értékei mellett.

7 HILL-RODGER cit SPÉDER im.

8 A szerző által hivatkozott statisztikák szerint ma Magyarországon a népesség fele olyan családmmodellben éli le az életet, amely klasszikus családmmodell életfázisai szerint alakul (SPÉDER, im.). Ezt már csak azért is érdemes tudatosítanunk, hogy lássuk, nem annyira rossz a helyzet, mint amilyennek azt az erről kialakult közbeszéd mutatja.

9 Spéder itt Bukodi Erzsébet 2003-ban publikált könyvére hivatkozik (BUKODI, 2003 cit SPÉDER), illetve a KSH adatai alapján saját számításaira, mely szerint megállapítható, hogy 1990 és 2011 között az élettársi kapcsolatban élők száma minden korcsoportban többszörösére emelkedett.

10 SPÉDER im. 336.

11 Vö. SPÉDER im.

A család kiemelt fontosságú a társadalom életében, mint annak építőköve, eleme, a szocializáció elsődleges terepe. A család azonban nemcsak a társadalom építőköve, de az egyházé is. A vallási szocializáció, a vallási felkészültség elsajátítása itt történik, ezért is tekint erre a területre fontos pasztorációs területként a katolikus egyház. A családpasztoráció munkáját civil, az egyházhoz elkötelezett házaspárok és közösségek segítik, különböző, a családi élet egyes területeit körbejáró munkájukkal. Ennek területei szerteágazók lehetnek: a családi életre való felkészítéstől (férfi-női szerepek a családban, jegyesoktatás, párkapcsolattal kapcsolatos tanácsadás), a családi életciklusok bizonyos pontjain adódó konfliktus-megoldások megosztásán keresztül egészen a különböző családcsoport-találkozók szervezéséig. A Katolikus Egyház konferenciákat szervez a családdal kapcsolatos témák (demográfiai változások, öregedés, válások, gyerekvállalás stb.) megvitatására, teszi ezt nemzetközi, de hazai szinten is. De nemcsak konferenciákon vitatják meg a témát, hiszen az elmúlt években több keresztény felekezetben is egy-egy évet szenteltek kiemelten a családnak, és több olyan irat is napvilágot látott, amelynek a család és a családdal kapcsolatos problémák feltárása és az azokra való megoldások keresése volt a témája.¹² A Katolikus Egyházban a „döntő fordulatot a II. Vatikáni Zsinat hozta el, amely a *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúcióban tematikusan is foglalkozott a családdal, mint az emberiség életének egy legfontosabb területével”- írja Lukács László tanulmányában.¹³ Ezt követően pedig kiépült a családokkal foglalkozó intézmények rendszere. II. János Pál pápa több írásában is kiemelten foglalkozik a családdal, és a családnak az egyházban betöltött szerepével.¹⁴ Az egyházhoz tartozó vallási és szakrális közösségek közül több olyan közösség is van, amelyik tudatosan vállalja fel a házassággal és családdal kapcsolatos értékek megélését, megvallását és nem utolsósorban nyilvánossá tételét. Az Equipe Notre Dame egy sajátos regula megélésén keresztül ad segítséget a házaspároknak a házasság szentségének megélésében, a Schönstatt Családmozgalom az 1996-ban indított Családakadémia szolgálatain keresztül segíti az egyházmegyéket és a plébániákat a házaspárok, párok mindennapi életének bonyolításában, a Házasság Hétvége pedig a házasság szentségének a mindennapokban való megélését segíti különböző programokon keresztül.¹⁵ Hogy ez miért fontos, arra hadd álljon itt indoklásképpen Tomka Miklósnak egy 1996-ban megfogalmazott megállapítása, miszerint az egyház mindenkivel és sok módon kommunikál. Nemcsak verbálisan, de minden megjelenésével, cselekedetével, az egyházhoz tartozó szervezeteken és embereken keresztül.¹⁶ És nemcsak

12 Lásd pl. Családpasztorációs Füzetek 1. Család és demográfia Európában, 1997; A boldogabb családokért. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele 1999.; VÉRTESI Lázár (szerk.) Az Egyház a Család szolgálatában. A Katolikus Egyház 1994-et (csatlakozva az ENSZ kezdeményezéséhez), a Református Egyház 2005-öt nyilvánította a család évévé. De fontos mérföldkőnek számít ebben a folyamatban II. János Pál pápa Familiaris Consorcio címmel megjelent pápai buzdítása, és a 2014. októberében a Vatikánban tartott család-szinódus is. A Családok Világtalálkozója II. János Pál kezdeményezésére indult 1994-ben, és három évente kerül megrendezésre.

13 LUKÁCS 2014. 352.

14 II. János Pál pápa 1980.; II. János Pál pápa 1982.

15 A hivatkozott közösségekről bővebben lásd: VIGILIA 1998/7 és KORPICS 2012, 2014a.

16 TOMKA 1996.

az az érdekes, hogy milyen ágenseken¹⁷ keresztül kommunikál, hanem az is, hogy milyen módon fogalmazza meg üzenetét. Két szociológiai kutatás is rámutatott arra, hogy a magyar társadalom mit vár el az egyháztól, és az egyházhoz tartozó szervezetektől: segítséget, támogatást, főként szociális, egészségügyi és oktatási területen.¹⁸ Ez utóbbi szempont alapján vélem kiemelkedően sikeresnek az általam ismertetett projektet, mert nemcsak verbális üzeneteket fogalmazott meg, hanem tetté is váltotta azokat.

A magyar társadalom állapotáról szóló elemzések, leírások – akár szociológusok, akár politológusok, akár pszichiáterek tollából származnak – felhívják a figyelmet arra, hogy a mai magyar társadalom mennyire érték-vesztett, hogy a fiataloknak nincs jövőképük, hogy magas a szenvedélybetegek száma, hogy betegek a családok, hogy nincs szolidaritás és nincs összetartás.¹⁹ Az egyesület által megvalósított pályázati program a hiányok felszámolásában néhány első lépcsőt jelenthet. A fiatalokkal való foglalkozás, a munkanélküliek munkába segítése, a házasságok, családi kötelek ápolása, a közösség erejének kiterjesztése és megtapasztalása még több rászorulót támogathatna abban, hogy a megtapasztalja azt, hogy egy közösség milyen megtartó és segítő erővel tud bírni. A pályázat általános megfogalmazott céljai a következők voltak: családok és helyi közösségek megerősítése, új közösségek létrehozása; tartós házasságok és a gyerekvállalási kedve elősegítése, ezen keresztül pedig a családdal, házassággal, gyerekvállalással kapcsolatos társadalmi szemléletformálás (összejövetelek, találkozók, kisközségi alkalmak, tréningek); fiatalok fenti kérdésekkel kapcsolatos véleményének alakítása; szemléletformálás különböző közösségfejlesztő kommunikációs eszközökkel (klubok, tréningek, beszélgetések); az információhoz való hozzájutás csatornáinak kiszélesítése, az információhoz való hozzájutás (tanácsadás, problémamegoldás); munkába való visszatérés segítése kommunikációs eszközökkel (információk, tréningek, utánkövetés, önszorgító csoportok). A projektnek nemcsak az egyesületi tagok voltak a célcsoportjai, a pályázat során mindvégig arra törekedett az egyesület, hogy hálójukat minél szélesebben tudják kivetni. Voltak programok a párválasztás előtt álló fiatalok, a házasságban vagy párkapcsolatban élők számára, a munkaerőpiacra visszatérő kisgyerekes szülők, kis és nagycsaládosok és helyi közösségek számára. Az egyesület már a pályázatírás során megkereste azokat a városban működő városi, civil és egyházi szervezeteket, amelyek a családot, a gyermeknevelést, a konfliktusmegoldást, kommunikációs problémákat pozitív módon vállalják fel. Ezek közül többel már évek óta tartó jó kapcsolata van az egyesületnek, de a pályázat megvalósítása során is sikerült további jó együttműködéseket kialakítani.²⁰

17 Az ágens kifejezést Horányi Özséb használja a kommunikáció mint participáció modelljében, amikor a kommunikációban részt vevőkről beszél. Az ágens lehet egyén, de lehet közösség is (Bóveben erről lásd: HORÁNYI 1989., KÖRPICS 2014b).

18 HORÁNYI 1997., KÖRPICS-WILDMANN 2010.

19 KOPP 2008., KOPP-SZÉKELY-SKRABSKI 2006., SPÉDER 2003.

20 A pályázat sikeres megvalósításában részt vevő helyi szervezetek: Együtt az Életért Közhazsnú Alapítvány; Otthon segítünk Alapítvány; Megújulás Családterápiás Intézet; Pécsi Püspökség; Pécsi Székesegyház Plébánia; Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata; Zöld Híd Alapítvány.

A pályázat beadásakor az egyesület készített egy szükséglet-felmérést, amelynek néhány adatára utalnék most. Az egyesület 250 tagcsaláddal működik, az eredeti szándékok szerint a 250 családból 150 családot lehet megcélózni a különböző programokkal. A 150 elküldött kérdőívből 142 kitöltött kérdőív érkezett vissza, ezen adatokat mutatom most be. A kérdőívet kitöltő családok életkora alapján a középkorúak közé tartoznak. Végzettség tekintetében (férj és feleség végzettségét külön mérték) majdnem eléri az 50%-ot az egyetemest végzettek száma, nők esetében ezt még kiegészíti a viszonylag magas arányú főiskolai végzettség (40%). A férfiaknál a főiskolai végzettség aránya 20% alatt marad. 5% alatti a 8 általánost és a szakiskolát végzettek aránya, a férj tekintetében 20%-nyi a szakmunkásképzőt végzettek aránya. Gimnáziumi érettségivel a válaszadók több mint 10%-a rendelkezik, ehhez még hozzájön a férfiak esetében a technikai végzettség újabb 10% fölötti értékkel. A válaszadók nagy része 8 órában dolgozik, az arány a nőknél értelemszerűen alacsonyabb, 50% körül alakul. A GYED-en és GYES-en lévők aránya 10% körüli, és nagyon alacsony a munkával nem rendelkezők aránya. Bár a végzettségi mutatók kifejezetten jók az egyesület viszonylatában, az egy főre eső jövedelmek nagyon rossz értékeket mutatnak. Ez főként a több gyereket nevelők esetében van így, hiszen a beérkezett jövedelem többfelé oszlik el. Mindössze egy család került a 100.000 Ft egy főre jutó összeg kategóriába, ők is csak azért, mert a gyerekek már kirepültek. 31 család él 35.000 Ft alatti összegből, 28 35-45 közötti összegből, 41 45-64 közöttiből, 21 65-85 közöttiből, és mindössze 7 család 85-100 közöttiből. 55 család nevel 3 gyereket, 31 család négyet, 8 családban van 5 gyermek, 6 családnál 6, 3 családnál 7, és egy családnál 9.

A pályázati programokkal kapcsolatos igényfelmérés nagyon pozitív adatokat mutatott. A KÖR (Kölcsönös Önségítő Kör)-re mindösszesen 3% válaszolta azt, hogy nem szeretne részt venni, a többi család valamilyen módon részt szeretne ebben venni, bár kevés információval rendelkeznek a lehetőségről. Az Otthon segítségünk szolgáltatást a válaszadó családok 38%-a venné igénybe, 27%-uk még nem is hallott a lehetőségről. A tervezett tanácsadásokkal kapcsolatban szintén magas arányban jöttek pozitív visszajelzések. Leginkább a közös beszélgetéseket preferálták a válaszadók, alacsony számban igényeltek személyes beszélgetéseket. Szülőklubot szeretne a válaszadók 74%-a, a gyakoriság tekintetében a havi egy alkalmat tartanák a leginkább elfogadhatónak. A képzések közül legtöbben az angolra, a számítástechnikára és az önismereti tréningre szavaztak. A családbarát programokkal kapcsolatos igények nagyon megerősítők voltak. A válaszadók 96%-a igényelte a családi játszódélutánt, 75%-a a Házasság Világnapi rendezvényt, 86%-a az Adventi játszóházat.²¹

Az egyesület nagy hangsúlyt fektetett a médiamegjelenésre. A projekt elindításakor sajtótájékoztatót tartottak, amelyre az egyesület elnökén, tagjain kívül meghívást kapott a város alpolgármestere és egyik országgyűlési képviselője (aki nem melleleg szintén nagycsaládos). A projekt során megvalósuló programokról több esetben tartottak sajtótájékoztatót. A programokról színvonalas, figyelemfelkeltő plakátok jelentek meg, amelyeket a városban lévő intézményekhez is eljuttattak.

21 Forrás: A célcsoport és a célcsoport körében végzett szükségletfelmérés.

Ezen felül kihasználták az online kommunikáció adta lehetőséget is, színvonalas, informatív honlapot működtettek, ahol nemcsak az eseményekről lehet tájékozódni, de itt lehetett elérni az egyes eseményekről szóló média-megjelenéseket is. A projekt-honlapon eseménynaptárban jelezték az egyes programokat, naprakész, friss információkat megjelenítő tartalmakkal. A projekt honlapján egymás alatt olvashatók a rendezvényekre felhívó plakátok, amelyek tartalma minden elemében megfelel az egyesület által vállalt értékközvetítéssel. Az eseményekről képgalériát is készítettek, amit szintén a honlapról lehet elérni. A honlapon minden média megjelenést nyomon lehet követni, akár a nyomtatott sajtóról, akár az elektronikus médiáról van szó.²²

Az egyesület vallási közösség. Az egyesület a Pécsi Székesegyházhoz kötődik, ugyanakkor közhasznú civil egyesület. Küldetésnyilatkozatában egyértelműen megfogalmazza a keresztény értékek képviseletét. Rendezvényeiken a családoknak szóló programok liturgikus szertartásokkal vannak összekapcsolva. A vallási közösségi kommunikáció formáinak beazonosítására Máté-Tóth két típust nevez meg, a rítust és a missziót.²³ A közösségen belül működő dimenzió, a közösséget belülről erősítő kommunikáció a rítus, a kifelé irányuló kommunikáció pedig a misszió. A rítus az egyházi kommunikáció belső és szakrális színterén működik, míg a misszió kommunikációs iránya a belülről kifelé történő kommunikáció. A rítus olyan kommunikációs aktus, amely szövegekből, szimbólumokból és cselekményekből áll. Amikor egy vallási rítus megjelenik a társadalmi kommunikáció nyilvános színterén, akkor ezt nagyon sokszor a külső szemlélő nem érti, hiszen „A rítus egy adott közösség közös, szabályozott és a szent erőterében végrehajtott cselekménye. (...) A rítusban való részvételt a különböző (vallási) közösségek egyértelműen szabályozzák, s a rituálék elvégzésének a rendje is kötött. A rítus annak a közösségnek szól, amely az abban való részvételre kiválasztott. Ugyanezt fordítva is megfogalmazhatjuk, a rítus a maga hagyományos szimbolikájával, gesztusaival és nyelvével közösséget teremt, felerősíti a törésvonalat az értők és a nem értők között. A rítus közösségteremtő, közösséget helyreállító sajátosan vallási kommunikáció.”²⁴ A kommunikáció másik formája a misszió. A misszió az adott vallási közösség által igaznak tartott tanítások terjesztése – elsősorban az adott vallási közösségen kívülre. Szándékát tekintve ez kívülre irányuló kommunikáció, amelynek során a közösség tagjai egymáson túl már a kívülállókkal is kommunikálni kívánnak. Ezt a missziós küldetést nagyon sok vallási és szakrális közösség felvállalja. Az egyesület a vallási kommunikáció mindkét formáját fontosnak tartja. A rítusokat azért, mert képesek arra, hogy közösséget teremtsenek és belső sajátosságaik révén fenntartsák és helyreállítsák ezt a közösséget. Ami miatt pedig missziójuk kiemelendően fontos, az az, hogy ezt nem pusztán a verbális kommunikációs csatornán keresztül működtetik, hanem cselekedeteken, példamutatáson keresztül is.

²² Lásd: <http://pszne-tamop.blogspot.hu/>.

²³ MÁTÉ-TÓTH 2013.

²⁴ MÁTÉ-TÓTH 2013. 89.

Az egyesület minden megjelenésében, programjában az értékközvetítést vállalja fel. Teszi ezt úgy, hogy ezek a megjelenések pozitív módon történnek, szertartásokkal, ünnepekkel, együttlétekkel, tréningekkel, tanácsadással, ahol a nagycsaládos létnek nem a problémái, hanem a pozitív vonatkozási kerülnek kihangsúlyozásra. Jól jelzi ezt az üzenetet az egyesület zászlóira, pólóira nyomtatott szlogen: „A nagycsalád nem probléma, hanem megoldás”. Az egész program-sorozatot értékelhetjük a közösségi kommunikáció misszióként megnyilvánuló dimenziójaként, hiszen szinte minden programban az egyház által is megfogalmazott és hangsúlyozott értékek mellett állnak ki. Az alábbi áttekintő táblázat programokhoz rendelten mutatja be, hogy melyik program kit szólított meg, milyen volt a kommunikáció módja, és milyen értéket vagy értékeket vállalt fel az egyesület az adott programelem kapcsán.

Program	Célcsoport	Kommunikáció	Érték
Abortusz-tanácsadás	érintettek, problémás helyzetben lévőek	személyes megbeszélés	az élet védelme
Életmód-tábor	mélyszegénységben élő családok	személyes megbeszélés, tapasztalati tanulás	család, méltóság, segítség-nyújtás
Családtábor	családok	közösségépítés, közös beszélgetés, játék, együttlét	család, méltóság
Fogadószüllők találkozója	nevelőszülők	problémák megosztása, beszélgetés	család, gyereknevelés
Szülőklub	szülők	előadás, megosztás	gyerek, gyereknevelés
Családi délután	egyesület, város	közös játék, közös együttlét	a nagycsaládos lét pozitív oldalai
Kommunikációs tréning	az egyesület tagjai	tréning, tapasztalati tanulás, együttlét	kommunikáció, egymás jobb megértése
Házasságápolás	jegysek fiatal házások házaspárok	tréning, tapasztalati tanulás	Házasság
Művészetterápia kamaszoknak	kamaszok	terápia, beszélgetés	gyerek
Tanácsadás (jogi, családi, munkaügyi, pályázat)	egyesület tagjai	egyéni tanácsadás	munka, ember, család
Önismereti csoport	az egyesület tagjai	tréning, tapasztalati tanulás, együttlét	az önmagát ismerő ember
Konfliktuskezelési tréning	az egyesület tagjai	tréning, tapasztalati tanulás, együttlét	konfliktus
Mentálhigiénés facilitált csoport	az egyesület tagjai	tréning, tapasztalati tanulás, együttlét	problémamegoldás, kommunikáció

Ádventi játszóház	az egyesület tagjai	közösségi együttlét	család, gyerek, együttlét, közösség
Közösségi önszolgálati rendszer (KÖR)	az egyesület tagjai	közösség, tapasztalatszerzés, cserekedvezmény	munka, közösség, megosztás
Házasság Világnapi Ünnepe	Egyesület, Város, meghívottak	előadás, közösségi együttlét, játék, beszélgetés, tánc	Házasság, család, gyerek, együttlét, ünnep
Megbeszélő csoport	fiatalok, párvalasztási problémákkal küzdők	beszélgetés	fiatal, párvalasztás, család
Művészetterápia kismamák számára	kismamák, egyesületi tagok	terápia, megosztás	gyerekvállalás, életstádiumok
Angol oktatás	egyesületi tagok	előadás, tanulás, ismeret-elsajátítás	nyelvtudás
Házi kozmetikumok készítése tanfolyam	egyesületi tagok	előadás, tapasztalati tanulás	tudás, fejlődés
Főzőtanfolyam	egyesületi tagok	előadás, tapasztalati tanulás	tudás, fejlődés, tudás-átadás, megosztás
Virág-kötészet tanfolyam	egyesületi tagok	előadás, tapasztalati tanulás	tudás, fejlődés
Számítógépes tanfolyam	egyesületi tagok	előadás, tapasztalati tanulás	tudás, fejlődés
Családcsoport-vezető tanfolyam	tag-egyesületek	előadás, beszélgetés, csoportkommunikáció	elkötelezettség, közösség
Szövetség a Pécsi Családokért	önkormányzat, civil szervezetek, közösségek	konferencia, előadás, beszélgetés, megosztás	család, város, közösség

Ha vallási közösségek működését és kommunikációját vizsgáljuk a későmodern társadalmakban, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, amelyre sok szociológus és valláskutató felhívta a figyelmet. Talán legmarkánsabban ezt Niklass Luhmann fogalmazta meg rendszerelméletében. Luhmann bemutatja azt a folyamatot, ahogy a vallás a társadalom egyik alrendszerévé vált és rámutat arra, hogy a vallás mint társadalmi alrendszer ebből a tévesztett pozícióból kommunikálva egyre kisebb hatást tud csak gyakorolni a társadalmi működés egészére.²⁵ Ezzel szemben, ahogy ezt manapság egyre gyakrabban halljuk és tapasztaljuk, a társadalmi kommunikáció egy másik társadalmi alrendszere; – a tömegkommunikáció – nagyon nagy hatást gyakorol a társadalom többi alrendszerére. Ezt érzékelve a katolikus egyház állást foglalt a tömegtájékoztatási eszközökkel kapcsolatban, és nagyjából 50 év óta folyamatosan szorgalmazza, hogy az egyház és az egyházhoz tartozó közösségek, személyek használják a tömegtájékoztatás eszköztárát. Ennek oka egyrészt az „idők jeleinek” tudatosításában, másrészt abban

25 LUHMANN 1977.

a felismerésben rejlik, hogy az egyház egyre inkább ráutalt a tömegmédia vallási üzenetet közvetítő szerepére. Az egyháznak tudatosítani kell, hogy a modern társadalmakban való sikeres jelenlét a többi alrendszerhez való kapcsolódáson keresztül működtethető, fontos tehát, hogy a vallási rendszer legyen figyelemmel más alrendszerekre és reflektáljon a többi alrendszer külső megfigyeléseire és reagáljon a kapcsolódási lehetőségekre. Bognár Bulcsú Luhmannt értelmezve írja a következőket: „A modern társadalom önleírása egyre inkább a tömegmédia sajátos törvényei szerint történik: a tömegmédia folyamatosan érkező hírei határozzák meg, mi történt és mi történik a világban”.²⁶ Bognár szerint a vallási tartalmú információk ellentétesek a tömegmédia szelekciós működési elveivel. A média ugyanis kvantitatív, számszerűsíthető adatokkal, nagy számokkal, nagy katasztrofákkal dolgozik (tárgyi dimenzió), az újdonság, a meglepetés, az újabb és újabb hírek összegyűjtésén és továbbadásán fáradozik (időbeli dimenzió), a konfliktus megjelenítését, a rendkívülit helyezi előtérbe (társadalmi dimenzió). Ezzel szemben a vallási tartalmú információ tárgyi dimenziója kvalitatív, az örömhírt, Jézus egyedi, egyszer és általános érvényességű üzenetet kívánja átadni, időbeli dimenziója szerint ez az üzenet egy több ezer éves hagyományt közvetít, társadalmi dimenzióját tekintve pedig nem a konfliktusra, hanem a konszenzusra, a társadalmi harmóniára törekszik.²⁷ Bognár a következményeket és a megoldásokat is végiggondolja. Arra a következtetésre jut, hogy bár a tömegmédia működési elvei szűk keretet adnak az egyházi kommunikáció sikerességének, de ez nem zárja ki azt, hogy az egyházi kommunikáció megfogalmazott üzenetei eljussanak az emberekhez. A másik fontos megállapítása a média világával kapcsolatos ellenérzésekre hívja fel a figyelmet, hiszen az előbbieken ismertetett jellemzők sok embert elriasztanak ettől a világtól, bizonytalanságot, félelmet keltenek bennük és sok olyan kérdést megválaszolatlanul hagynak, amely érdekli az embereket.

Hogy tudnak ezzel az egyházak (és az egyházakhoz tartozó közösségek) versenyezni – teszi fel a kérdést Bognár? Hogy tudják kihasználni ezt a helyzetet? A tömegmédia szelekciós mechanizmusa ébren tartja a társadalmat, így mindig adódnak olyan rések, amelyeket az egyház is ki tud használni. Még pedig azzal, hogy a vallási üzenet éppen különbözősége, mássága miatt tud hatni. A másik megoldás szintén a tömegkommunikáció sajátosságából következik, ez pedig arra vonatkozik, hogy a média úgy alakítja a közvéleményt, hogy nem folytat közvetlen kommunikációt az egyénnel. Az értelemadás egy része pedig - hangsúlyozza Bognár - a tömegmédián kívül zajlik. A személyközi és csoportkommunikáció nagyon „hangsúlyos területe a világértelmezéseknek, és ez az a viszonyrendszer, ahol a vallási kommunikáció a tömegmédiának a vallási rendszer számára kedvezőtlen szelekciós folyamatától függetlenül leginkább megnyilvánulhat. Ez a társadalmi kommunikáció azon területe, ahol a tömegmédia számára láthatatlan, a tömegmédiában nem artikulált kommunikációs üzenetek is teret kapnak. Feltehetően az emberek identitásának formálódása szempontjából legalább akkora

²⁶ BOGNÁR 2008.

²⁷ Vö: BOGNÁR 2008.

súllyal, mint a tömegmédia üzenetei által.”²⁸ S ha ez így van, az a közösségi kommunikáció jelentőségét nagymértékben felértékelheti. Ahogy tanulmányomban bemutattam az egyesület mind a tömegkommunikáció, mind a személyközi és csoportkommunikáció révén képes volt az általa fontosnak tartott értékeket megfogalmazni, hirdetni és továbbadni.

A magyar közvélekedés szerint a vallás magánügy. Ez nagyon sok szempontból megnehezíti a vallások és egyházak sikeres jelenlétét és kommunikációját a mai társadalomban. A tanulmányban bemutatott egyesületnek egyszerre kell megküzdenie a vallási közösségek kommunikációját megnehezítő közfelfogással és a civil szervezeteket jellemző problémahalmazzal. Nagyon sok olyan vallási civil szervezet van, amely működésén keresztül hathatós segítséget nyújt saját társadalmi környezetében, de nem tartja fontos feladatának azt, hogy tevékenységét nyilvánosan folytassa. Tevékenységük révén azonban folyamatosan kapcsolatban vannak a helyi emberekkel, a szűk és tágabb közösséggel, amelyben élnek. Ezek a közösségek létükkel és tevékenységükkel kommunikálnak. Az egyesület küldetésnyilatkozatában ezeket a mondatokat olvashatjuk: „Amikor családok állapotáról beszélünk, nem elég az anyagi helyzetet vagy a munkalehetőségeket számba venni. Ha figyelünk az ember lelki jól-létére, közösségi igényeinek kielégítésére, akkor tudjuk méltóságát helyreállítani. (.....) Hisszük, hogy a nagycsaládban könnyebben megtanulhatjuk az önzetlen, az áldozatot is hozni kész szeretetet, a kenyér megosztásának képességét, a kicsiben is bővelkedést, a fontos dolgok megbecsülését, a kicsik és gyengék elfogadását, a jókedvű adni tudást, egymás örömét és gondjait is átélni és hordozni. Azonban ha a családot nem ápoljuk, gondozzuk, beteg lesz, s megbetegszenek tagjai is.”²⁹ Ennek a család-ápolásnak, családépítésnek, közösségi megosztásnak, a családdal, házassággal, gyerekvállalással kapcsolatos értékközvetítésnek egy szép példáját valósították meg a tanulmányban ismertetett programban.

Irodalom

BOGNÁR Bulcsú

2008 Vallás, egyház és a média kapcsolata. *Vigilia*, 2008, 653-661.

HORÁNYI Özséb

1999 A kommunikációról. In: BÉRES István – HORÁNYI Özséb (szerk.) *Társadalmi kommunikáció*. Osiris, Budapest.

HORÁNYI Özséb (szerk.)

1997 *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*. Vigilia, Budapest.

HORÁNYI Özséb – SZILCZL Dóra

2001 Az egyházakról. In: BUDA Béla – SÁRKÖZY Erika (szerk.) *Közéleti kommunikáció*. Akadémiai, Budapest.

²⁸ Bognár 2008.

²⁹ Küldetésnyilatkozat

II. János Pál pápa

1980 *Redemptor hominis*. Szent István Társulat, Budapest.

1982 *Familiaris consortio* Szent István Társulat, Budapest.

KORPICS Márta

2012 Lelkiségi közösségek mint a szakrális kommunikáció megvalósulásának színterei. In: BARNÁ GÁBOR – POVEDÁK Kinga (szerk.) *Vallás, közösség, identitás*. SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológia Tanszék, Szeged, 51-64.

2014a Közlés, vagy örökség? A hit-átadás aktusainak kommunikációs szempontú vizsgálata egy kisközösségben. In: BARNÁ GÁBOR – POVEDÁK Kinga (szerk.) *Lelkiségek, lelkiismereti mozgalmak Magyarországon és Kelet-Közép-Európában*. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 55-64.

2014b *A szakrális kommunikáció színterei: a zarándoklat*. Typotex, Budapest.

KORPICS Márta – WILDMANN János

2010 *Vallások és egyházak az Egyesült Európában*. Typotex, Budapest.

KOPP Mária (szerk.)

2008 *Magyar lelkiállapot. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Semmelweis Kiadó, Budapest.

KOPP Mária – SZÉKELY András – SKRABSKI Árpád

2006 Vallásosság és életminőség az átalakuló társadalomban, In: KOPP – KOVÁCS (szerk.) *A Magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 156-166.

LUHMANN, Niklas

1977 *Funktion der Religion*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.

LUKÁCS László

2014 A család az egyház szíve. *Vigilia*, 79. 5. 352-361.

MÁTÉ-TÓTH András

2013 *Vallási kommunikáció és vallásdiskurzus*. L'Harmattan, Budapest.

SPÉDER Zsolt (szerk.)

2003 *Család és népesség – itthon és Európában*. Budapest, KSH NKI – Századvég

2014 A folyamatosan átalakuló család. Az ezredforduló Magyarországon. *Vigilia*, 79. 5, 332-342.

SZABÓ Lajos – TOMKA Miklós – HORVÁTH Pál (szerk.)

2000 *...és akik mást hisznek? Hívek és egyházak egymásról*. Balassi, Budapest.

TOMKA Miklós

1996 Egyház és kommunikáció. Mely rétegekkel kommunikál a magyar egyház? *Európai szemmel*, 1996/4.

VÉRTESI Lázár (szerk.)

2014 *Az Egyház a Család szolgálatában*. Pécsi Hittudományi Főiskola.

SZ.N.

1999 Családpasztorációs Füzetek 1. 1997 *Család és demográfia Európában*.

1999 *A bolder családokért*. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele.

Forrás:

A célcsoport és a célcsoport körében végzett szükségfelmérés bemutatása. (kézirát)

A Pécsi Nagycsaládos Egyesület honlapja www.noepecs.hu.

KSH – a családok mérete, a gyermekek száma (népszámlálás 2011). www.piackutatas.hu (hálózati közlés, letöltés: 2015. 01.31.)

Melléklet

A Pécs Nagycsaládos Egyesület Küldetésnyilatkozata:

Amikor családok állapotáról beszélünk, nem elég az anyagi helyzetet vagy a munkalehetőségeket számba venni. Ha figyelünk az ember lelki jólétére, közösségi igényeinek kielégítésére, akkor tudjuk méltóságát helyreállítani. A Nagycsaládosok Országos Egyesülete (NOE) elsősorban a nagycsaládos értékek felmutatásának szándékával jött létre. Egyesületünk, a Pécsi Székesegyház Nagycsaládos Egyesület a NOE tagegyesületeként is ezt a célt szolgálja. Hisszük, hogy a nagycsaládban könnyebben megtanulhatjuk az önzetlent, az áldozatot is hozni kész szeretetet, a kenyér megosztásának képességét, a kicsiben is bővelkedést, a fontos dolgok megbecsülését, a kicsik és gyengék elfogadását, a jókedvű adni tudást, egymás örömét és gondjait is átélni és hordozni. Azonban ha a családot nem ápoljuk, gondozzuk, beteg lesz, s megbetegszenek tagjai is.